

Azərbaycanın qədim mədəniyyət mərkəzlərindən sayılıb Şəki şəhəri. Əlbəttə ki, Şəkinin bir şəhər kimi mədəni mərkəzə çevrilməsində təkcə onun təbii – coğrafi relyefi, iqlimi yox, həmçinin əhalisinin mədəni məşğuliyyəti, qurucu-yaradıcı fəaliyyəti müstəsna rol oynayıb. Başqa sözlə, Şəkinin ictimai-mədəni mühiti həmişə özünün zənginliyi ilə öndə olub. Bunun əsas şərtlərindən biri də Şəki ictimaiyyətinin içərisindən doğulub yetişən və zəngin, işıqlı zəkaları ilə fərqlənən insanların, ziyalıların simasında özünü ifadə etməsidir. Belə ki, Şəki torpağı zamanbaza zaman özünün nadir tarixi şəxsiyyətlərini, işıqlı simalarını yetirib. Tarixdə məşhur olan Böyük İpək Yolu və dünya-cə məşhur olan Şəki ipəyini hazırlayanlar, araya-ərsəyə gətirənlər də Şəki ictimaiyyətinin və eyni zamanda Şəki sənətkarlarının şöhrətindən xəbər verir. Bu mənada Şəkinin təbiəti və cəmiyyəti bir-birlərinin ecazkarlığını tamamlayıb. El arasındakı “torpaq yetirir” ifadəsi də məncə, bu vəhdətin inikasını ifadə edir. Yəni torpaq maddi nemətləri ilə bərabər həmin maddi nemətlərin istehsalçıları olan müxtəlif növ sənət adamlarını da yetirir. Özgə sözlə, təbiətin bəxş etdiyi məhsulu yaradıcı şəkildə bara-bərəkətə çevirmək və onları müxtəlif məqsədlərlə cəmiyyətdə yararlı zəruri məmulatlara çevirmək isə artıq insanlardan sənətkarlıq məharəti nümayiş etdirməyi tələb edir.

Haqqında danışmaq istədiyim professor Ramazan Oruc oğlu Qafarlı da məhz belə bir təbii-ictimai mühitdə dünyaya gəlmişdi. Atasını Oruc kişi dəri-gön məmulatlarının aşılınması və istehsalatda tətbiqi üçün, cəmiyyətə zəruri məişət avadanlıqları şəklində çatdırılması üçün məşğul olan bir sənət sahəsinin-dabbaqcılıq peşəsinin ustası, sənətkarı idi. Bax filologiya elmləri doktoru, professor, folklorşünas kimi-bir sözlə, bu gün Azərbaycanın azman alimləri cərgəsində xüsusi yeri olan Ramazan Qafarlı 70 il əvvəl – 1951-ci ilin iyun ayının 17-də qədim Şəkimizin ictimai-mədəni mühitində və özü də xalq sənəti olan dabbaq peşəsinin kamil bilicisi usta Oruc kişinin ailəsində dünyaya göz açdı. Beləcə, onu əhatə edən zəngin ictimai-mənəvi mühit və milli-mədəni dəyərlərin daşıyıcısı olan bir ailə tərbiyəsi balaca Ramazanın parlaq gələcəyinin müəyyənləşdirilməsində əsaslı bünövrə rolunu oynadı və bunlara zaman-zaman onun özünün həyatda yaşadığı qazandığı mənəvi-iradi keyfiyyətləri də əlavə olundu. Və bu günkü tanıdığımız Ramazan Qafarlı imicinin formalaşması təmin olundu. Yəni deməyim odur ki, doğulub-böyüdüğü mühit və ailə dəyərlərinə Ramazan müəllimin həyatda çalışdığı və zəhməti hesabına əldə etdiyi uğurlar yüksək baş ucalığı və adına-sanına şöhrət gətirdi.

Şəki gülüşü, Şəki lətifələri mərhum professor Vaqif Vəliyevin də qeyd etdiyi kimi, Qabrovo lətifələri ilə müqayisə olunur. Şəkinin ictimai-mənəvi mühitində xalq gülüşünün, lətifələrin özgə bir alimə olduğu hamımıza bəllidir. Yəni Şəki xalq müdriqliyinin, xalq ruhunun, folklorumuzun beşiyidir həm də. Bizim Ramazan müəllimin peşəkar folklorşünas kimi yetişib formalaşmasında yenə də onun üstündə bitdiyi torpaq münbit zəmin olmuşdur. Göz açdığı gündən düşdüyü bu folklor ocağının əsrarəngiz sirlərinə vəqif olmasının bir səbəbi də, bir mənbəyi də məhz bunda axtarılmalıdır. Məncə, bu, həm də onun “mən kiməm?” sualına axtardığı cavabların nəticəsi kimi həyatda özünü təsdiqləmişdir. Çünki insan özünü bilməklə - özünü öyrənməklə həm də cəmiyyətin ab-havasını müşahidə edir, öyrənir və eyni zamanda bu cəmiyyətdə öz mövqeyinə də istər-istəməz aydınlıq gətirmiş olur. Belə düşünürəm ki, professor Ramazan Qafarlı-nın bu suallara cavabları həm xalqın kimliyinə-folkloruna açılan geniş yol oldu, həm də bu yolda özünün kimliyini göstərər bilməkdə bir təbii vasitə oldu. Ona görə də onun folklorşünaslıq istiqamətində yazdıqları oxucular tərəfindən təbiiliklə - axar su kimi içilir. Çünki o, özünü yazır, gördüyünü araşdırır, mənsub olduğu doğ-

ma xalqın ruhunu tədqiq edir. Çox şərəfli bir missiyadır. Əsrlərin, minillərin arxasından qopub gələn o ruhun izi folklorda, folklorun dərin qatı olan miflərdə yaşayır və o ruhun daşıyıcısı kimi Ramazan müəllim bu sirləri ədəbi-elmi ictimaiyyətə və həmçinin geniş xalq kütləsinə təbii yozum vasitəsilə açıb göstərir. Bizə qeyri-adi görünə bilən mif dünyasının sirlərini, incəliklərini adi həyat həqiqətləri şəklində çatdırır.

Beş yaşında ikən atasını itirən balaca Ramazanın anası Zərifə Məhəmməd qızı onun qayğısına qalır. 5-ci sinfəcn Şəki şəhərindəki 7 saylı orta məktəbdə oxuyur.

## Ramazan Qafarlı – 70



## Folklorşünaslığımızın nəhəng siması

1961-ci ildə Bakıya köçdüklərindən orta təhsilini 39 saylı orta məktəbdə tamamlayır. O, 1974-cü ildə N.Tusi adına ADPU-nun filologiya fakültəsini bitirdikdən sonra Elmi Şuranın qərarı ilə həmin ali məktəbdə saxlanıldı. Estoniyada ordu sıralarında qulluq edib bir müddət seçkili orqanlarda (əvvəl Komsomol Komitəsində katib, sonra Həmkarlar İttifaqı təşkilatında sədr) çalışdı. R.Qafarlı 1977-ci ildə ali məktəbi tərk edir və bir neçə il Rusiyada (Nikolayev, Xerson, Volqoqrad, Həştərxan, Kazan, Riqa və Leningrad şəhərlərində) iş icraçısı vəzifəsini yerinə yetirir. 1981-ci ildə Bakı şəhərinə qayıdib Xətai rayonunda yerləşən 204 saylı orta məktəbdə ixtisası üzrə işləməyə başlayır.

O, 1984-cü ildə N.Tusi adına ADPU-nun əyani aspiranturasına daxil olur. 1988-ci ildə “Azərbaycan uşaq folkloru” mövzusunda namizədlik dissertasiyası müdafiə edir. Həmin ildən pedaqoji universitetdə çalışır. O, 1989-91-ci illərdə filologiya elmləri üzrə Müdafiə Şurasının üzvü və elmi katibi seçilir. Həmin təhsil ocağının “Dədə Qorqud Elmi-Tədqiqat Mərkəzi”-nin müdiri vəzifəsində işləyir və Dünya ədəbiyyatı tarixi kafedrasının professoru olur. R. Qafarlı 2003-cü ilin oktyabrından 2004-cü ilin fevralınadək Rusiyanın Sankt-Peterburq şəhərində doktorluq stajirovkası keçmiş, A. Gertsen adına Rusiya Dövlət Pedaqoji Universitetinin Elmi

Şurasında “Mifolojiçeskə kartina mira azərbaydjanskoqo gtnosa” (“Azərbaycan xalqının təsəvvüründə mifoloji Dünya Modeli”) adlı doktorluq dissertasiyası mövzusu təsdiqlənmişdir. R. Qafarlının tədqiqat işi həmin ali məktəbin “Etnokulturologiya” kafedrasında müzakirə olunub müdafiəyə buraxılmışdır. R. Qafarlı 2010-cu ildə AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Müdafiə Şurasında “Azərbaycan türklərinin mifologiyası” adlı doktorluq dissertasiyası müdafiə etmişdir. R.Qafarlının müəllifi olduğu internet saytı (rus və Azərbaycan-türk dillərində) dünyanın bütün kataloqlarına düşmüşdür.

Bu rəsmi təqdimatdan da görürük ki, Ramazan müəllimin həyat yolu çətinliklərdən keçmişdir. Yerdəyişmələr, işdəyişmələr sanki onunla yol yoldaşı, zaman yoldaşı olub. Lakin bunların heç hansında bədrəməyib, öz yolunu tutub gedib. Harda olsa, tədrisi, elmi öz düşüncə orbitindən

kənara çıxmağa qoymayıb. Bilib ki, “Qüvvət elmdədir” (N.Gəncəvi), ona görə də elmin yaxasından tutub, elmlə-zəka ilə pillə-pillə öz zəhməti, biliyi, bacarığı hesabına irəliləyib və hazırkı yüksək mərtəbəyə gəlib yetişib. Diqqətlə baxdıqda onun Rusiyanın ayrı-ayrı şəhərlərinə ayaq açdığını görürük. Bəlkə o da çoxları kimi taleyini qübrət ölkəyə, var-qazanc arxasınca getməyə bağlaya bilərdi. Amma o öz doğma Azərbaycanına qayıtmağa üstünlük verdi, doğma vətən torpağında böyüyüb-bitməyə üstünlük verdi. Çünki o, başdan-ayağa vətənin övladı, türk oğlu idi. Elə onun yaradıcılıq yolunu izlədikdə də elmi-zəkası ilə vətənə, xalqa xidmətkar olan bir ziyalı ilə qarşılaşıırıq:

O, on altı dərş proqramının, səkkiz monoqrafiyanın, iki dərş vəsaitinin, bir neçə folklor toplusunun, o cümlədən “Mif və nağıl” (1999), “Azərbaycan mifologiyası” (2001), “Azərbaycan atalar sözləri, xalq mahnıları və dramlarının poetikası” (2001), “Folklor poetikası” (2001), “Azərbaycan uşaq folkloru və poetikası” (2002), “Mifologiya və folklorşünaslıq məsələləri” (2002), “Azərbaycan türklərinin mifologiyası” (2005), “Mif, nağıl və əfsanə” (epik ənənədə janrlararası əlaqə) (2004), eləcə də 300-dən çox elmi-publisistik məqalənin müəllifidir. R.Qafarlı AMEA Ədəbiyyat İnstitutunun hazırladığı 6 cildlik “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”-nin 1-ci cildinin (Bakı, Elm, 2004. - 8 çap vərəqi həcmində üç oçerkin: “Uşaq folkloru”, “Xalq dramları”, “Xalq mahnıları”) müəlliflərindən biridir. Bir sıra əsərləri xarici ölkələrdə – Türkiyədə, Rusiyada: Sankt-Peterburqda “Filosofiyə löbvi na drevnem Vostoke i Nizami” (“Qədim Şərqdə məhəbbət fəlsəfəsi və Nizami”) monoqrafiyası, Moskvada “Detskəə literatura” jurnalında əsərləri çap olunub. Onun toplayıb tərtib etdiyi “Şəki folkloru” (2002) toplusunda Molla Cümənin indiyədək elm aləminə bəlli olmayan altı dastanı toplanmışdır. R.Qafarlı folklor poetikası, mifologiya, “Kitabi-Dədə Qorqud”-un poetik strukturu, uşaq folkloru, xalq dramları, atalar sözü, aşiq sənəti və sufizm,

Nizami və “Avesta”, struktur poetikası və s. problemlər üzərində tədqiqat işləri aparır. Onun ssenarisi əsasında Dünya azərbaycanlılarının həmrəylik gününə həsr olunan “Xanım, hey” bədii filmi, “Laylalar” bədii-etnoqrafik filmi çəkilmişdir. R.Qafarlı “Ərən”, “Xəmsə” qəzetlərinin, “Qafqaz” və “Xəmsə” jurnallarını təsis etmişdir. Onun tərtib və redaktorluq etdiyi “Heydər Əliyev-78”, “Bəxtiyar Vahabzadə-75”, “Akademik Bəkir Nəbiyev-70 və 80”, “Ağayar Şükürov-55” xüsusi buraxılışları, dövlət rəhbəri və elm xadimlərimizin həyat salnaməsinə güzgü tutmuşdur. Onun monoqrafiya və kitabları haqqında Xalq şairi, akademik B.Vahabzadə, akademik B.Nəbiyev, akademik İ.Həbibbəyli, AMEA-nın müxbir üzvləri Y.Qarayev, A.Nəbiyev, V.Əliyev və başqaları respublika mətbuatında məqalələrlə çıxış etmişlər.

Əsərlərinin də adlarına diqqət etdikcə, biz onun folklorumuza, milli etnogenezisə, mifologiyaya həsr olunmuş sanballı monoqrafiyalarının şahidi olarıq. Bəli, o, elmdə belə bir mühüm boşluğun olmasına imkan vermədi. Başqa cür ifadə eləsək, belə bir boşluğun yerini məhz R.Qafarlı dühası doldura bilərdi. Sözlən həqiqi mənasında, həmin səviyyədə yüksək fundamental əsərləri yalnız Ramazan Qafarlı zəkası yarada bilərdi. Biz o zəkanın işığında çox-çox mətləblərdən hali oluruq. Azərbaycan ali təhsil sisteminə bu əsərlərsiz keçinmək çox-çox aşağı səviyyədə görünərdi. Azərbaycan mifologiyasında belə kitabların olmamağı hansısa mühüm bir elmi-sütunun olmaması demək idi. Yaxşı mifoloq, folklorşünas kimi özlərini görmək istəyən gənclər bu əsərləri müəllimlə etmədən, öyrənmədən gözlədikləri

uğura nail ola bilməzlər. Bu, birmənalı həqiqətdir. Ramazan Qafarlı zəkasının işığından bizdən əvvəlki minilliklərə də, bizdən sonrakı minilliklərə də gur işıq düşür. Ramazan Qafarlı həm də Folklor İnstitutunda Dədə Qorqud şöbəsinin müdürüdür. Eyni zamanda “Dədə Qorqud” Beynəlxalq Elmi-nəzəri jurnalın baş redaktorudur. Həmişə hər zaman fəallığı ilə seçilən professor müşavirə, konfrans və simpoziumların da təkcə iştirakçısı deyil, həm də bir çoxlarının təşkilatçısı da olmuşdur. Belə ki, R.Qafarlı 1990-cı ildə Soçidə keçirilən gənc tənqidçilərin Ümumittifaq müşavirəsində, 2000-ci ildə “Dədə Qorqud-1300” Beynəlxalq elmi simpoziumunda, 2003 və 2004-cü illərdə Sank-Peterburq şəhərində IV və V “Realnost gtnosa” Beynəlxalq elmi konfransında, Türkiyənin Ankara, İstanbul, Antaliya, Qaziantep, Fətiyyə, İzmir və başqa şəhərlərində keçirilən Uluslararası elmi simpoziumlarda məruzələr oxumuşdur.

2003-cü ilin noyabr ayında R.Qafarlı respublikamızda ilk dəfə olaraq Azərbaycan folkloru və mifologiyasının müxtəlif problemlərini özündə əks etdirən www.azmif.net (“Azərbaydjanskəə törkskəə mifolojiə i folgklor”) “Azərbaycan türk mifologiyası və folkloru”) saytını yaratmışdır. Mədəniyyətimizi beynəlxalq səviyyədə yaydığına görə www.azmif.net saytı 2005-ci ildə “Netty” Beynəlxalq İnternet Akademiyasının müsabiqəsinin qalibi elan edilmişdir. Göründüyü kimi, R.Qafarlı həm pedaqoq, həm gözəl alim, fəal

ictimai elm adamı, həm jurnalist (elm sahəsində), həm ədəbiyyatşünasdır. Xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin əsərlərinin 12 cildliyini tərtib edib, nəşrə hazırlamış, həm də “Bəxtiyar Vahabzadə ədəbiyyat yolunda” adlı monoqrafiya yazmışdır. Bu da birbaşa onu göstərir ki, ədəbiyyatşünas alim kimi də Ramazan müəllim fədakarçasına külüng çalır.

Ramazan Qafarlı dostlara, həmkarlara qarşı da həssas və diqqətçil insandır. Mən feysbuk aləmində iştirak etməsəm də, dəfələrlə mənim qazandığım uğurlara görə özünün feysbuk səhifəsindən ünvanıma mütəmadi olaraq rəylər bildirib, xoş fikirlər səsləndirib. Dostların bu barədə məni vaxtaşırı məlumatlandırıblar. Cəbrayıl rayonu işğaldan azad olunanda mənə zəng edib bu münasibətlə məni ilk təbrik edənlərdən biri də Ramazan müəllim oldu. Mənə qarşı bu cür diqqəti və qayğıni dəfələrlə görmüşəm. Bilirəm ki, o, təkcə mənə qarşı yox, özünün bütün həmkarlarına qarşı da, yetirmələrinə qarşı da, rəhbəri olduğu şöbəsinin işçilərinə qarşı da bu cür canlandırandır. Bu da onun həm bir zəngin təfəkkür sahibi olan elm adamı kimi, həm də bir insan kimi humanist amallarla yaşamasından doğan keyfiyyətdir. Mən həmişə demişəm ki, savadlı adamlar həm də savadına uyğun olaraq zəngin dünyagörüşə malik olur, ətrafındakıları da yetərincə anlaya bilirlər. İnsanı anlamağın yolu Ramazan Qafarlı düşüncəsində dünyanı insanın mifik düşüncə ilə anlayıb qavrayan arxaik çağlardan başlayıb gəlir. Ramazan Qafarlı zəkasının işığından bizdən bu günə olduğu kimi, indidən uzaq gələcəyə də əbədi sönməz mayak kimi nur saçacaqdır!

Sovet dövründə də, müstəqillik dövrümüzdə də Azərbaycan folklorşünaslığını çiyinləri üstündə saxlayan nəhəng folklorşünasımız professor Ramazan Qafarlının 70 illik yubileyini ürəkdən təbrik edirik. Bundan sonra da özünün davamçılarına və yetirmələrinə arxa-dayaq olmaqla yorulmadan elmi nailiyyətlər silsiləsini uğurla davam etdirməsini arzulayırıq!

**Şakir Albalyev,**  
**filologiya üzrə fəlsəfə doktoru,**  
**dosent,**  
**AMEA Folklor İnstitutunun**  
**aparıcı elmi işçisi**